

ÇANTA TASARIMLARINA MANİPÜLATİF DOKUNUŞLAR: KUTNU KUMAŞ ÖRNEĞİ¹ **MANIPULATIVE TOUCHES TO PURSE DESIGNS: KUTNU FABRIC EXAMPLE**

Dr. Öğr. Üyesi Gökçe ÖZDEMİR

Gaziantep Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Gaziantep/Türkiye

Selma ÇAYHAN

Gaziantep Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Yüksek Lisans Öğrencisi, Gaziantep/Türkiye

ÖZET

Günümüzde insanların güzel ve estetik görünme arayışları, tasarımcıların sürekli olarak yeni fikirler üretmeleri ve farklı olanı sunmaları konusunda özgün bakış açılarına sahip olmalarını zorunluluk haline getirmiştir. Tasarımcıya, özgün ve estetik bir bakış açısı kazandıran manipülasyon çalışmaları da bunlar arasında yer alan bir süsleme tekniğidir. Özellikle dokuma yüzeylere üç boyutlu yapı ve estetik görüntüler kazandırması bakımından manipülasyon çalışmalarının geleneksel dokumalarla kullanılması tasarımcının özgün bir tasarım dili ve farklı bakış açısı kazanmasına destek olmaktadır. Bu çalışmada da giysinin önemli bir tamamlayıcısı olan çantalara estetik değer katmak ve yok olmaya yüz tutan kültürel değerlerin tasarımlarda yer almasına katkı sağlamak için Gaziantep'in yöresel kumaşı olan kutnu kumaşa manipülatif çalışmalar yapılarak, çanta tasarımları yapmak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, kutnu kumaşa farklı manipülasyon uygulamaları yapılarak, tasarımları yapılan çantalara estetik bir bakış açısı kazandıracak şekilde yerleştirilmiş ve elde edilen çalışmalar sunulmuştur. Yapılan bu çalışmanın, hem moda trendleri karşısında unutulmaya yüz tutan kültürel değerlerin yaşatılmasına hem de geleneksel çizgiler ile modern tasarımların birleşimi konularında çalışmalar yapan araştırmacılara ve tasarımcılara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çanta, Manipülasyon, Kutnu, Tasarım.

ABSTRACT

Today, people's quest to look beautiful and aesthetic has made it imperative for designers to have unique perspectives to constantly produce new ideas and present the unique one. One of these methods, manipulation work is a decoration technique which gives the designer the ability of aesthetic unique point of view. In particular, the use of manipulation works in traditional fabrics in terms of providing three-dimensional structure and aesthetic images on the woven surfaces supports the designer to gain a unique design language and different perspective. In this study, in order to add additional aesthetic value the purses which are important complements of the clothing and to support a traditional value which is in danger of extinction, a local fabric type kutnu was used in manipulation works. For this reason, different manipulations have been applied to the kutnu fabric and they have been placed to the purses, with an aesthetic point of view and the obtained works have been presented in the study. It is thought that this study both will contribute to preservation of cultural values and researchers which are studying the subjects on bringing traditional concepts and modern design together.

Key Words: Purse, Manipulative, Kutnu, Design.

1. GİRİŞ

Pamuklu ipliklerden yapılmış kumaş olarak tanımlanan kutnu kumaş, zaman içerisinde çözgü ipliğinde ipek iplik kullanımı ile de üretilmeye başlanmışsa da, değişen müşteri talepleri ve kumaşa farklı bir yüzey yapısı kazandırma istekleri doğrultusunda kutnu kumaş günümüzde hem çözgü hem de atkı ipliği ipek iplik kullanılarak ta üretilmektedir (Önlü, 1994: 332, Alan, 2011:30). Kutnu dokumacılığı, basma sanatı ortaya çıkmadan önce, farklı renk ve motiflerde kumaşlar elde etmek için boya içerisinde kumaşın batırılması ile yüzeye renk ve desen vermek amaçlı kullanılmaktaydı (Anonim, 2012). Kutnu kumaş, Türkiye'de Gaziantep yöresine ait, el tezgâhlarında dokunan çok özel yöresel bir kumaştır. Bu yöresel kumaş üretim tekniği aynı olmak ile beraber desenlerdeki farklılığa göre kutnu, alca ve meydana olarak adlandırılmaktadır. Yakın zamana kadar ipekli denilen ve

¹Bu çalışma 22-24 Kasım 2019 tarihleri arasında Gaziantep'te düzenlenen 3. Zeugma Bilimsel Araştırmalar Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

çoğunlukla köylüler tarafından dokunan ve kullanılan ipek ve pamuk karışımı kutnu-alaca-meydaniye üretimi, çoğunlukla köylerde, el tezgâhlarında dokunmaktadır (İmer, 2011). Gaziantep yöresinin, tarihî ve kültürel bir değeri olan kutnu kumaş, 16'ncı yüzyıldan bu yana Gaziantep'te üretilmektedir. Kutnu kumaşı Osmanlı İmparatorluk sınırlarında yer alan Bağdat, Şam, Bursa başta olmak üzere birçok merkezde de dokunmuştur. Bu merkezlerin dışında kayıtlarda belirtildiği kadarıyla Soma, Bergama ve Çorum dokunmaktaydı (Sezgin, 1994:413). Bu kumaş literatürde, Şam kumaşı, Osmanlı kumaşı, saray kumaşı ya da ışık saçan kumaş olarak da adlandırılmıştır. Osmanlı döneminde bu kumaşların daha çok Şam, Bağdat gibi Ortadoğu şehirlerinde dokunduğu ve oralardan getirildiği söylenirse de, Osmanlı döneminde ve Cumhuriyetin ilk yıllarında tüccarların kutnuyu Gaziantep'ten aldıkları bilinmektedir (Bedel, 2017). Kutnu, Osmanlı döneminde, padişah ve sultanların kaftanlarında ve saray mensuplarının giyimlerinde entarilik olarak kullanılmıştır (Alan, 2011:31). O dönemde, saray mensupları haricindeki kişiler de üç etek, entari ve şalvar yapımında kutnu kumaşı kullanmışlardır. 1700'lü yıllardan sonra sadece giysilik olarak değil, belirli bir dönem masa örtüsü, perde ve yastık türü mefruşat ürünleri yapımında da kullanılmaya başlanması Avrupa'nın bu kumaşa olan talebeni arttırmış ve özellikle Fransızların kumaş tercihleri arasında yer almaya başlamıştır (Önlü, 1994:332-333).

Çizgili ve düz desende üretilen kutnu kumaş, çizgilerin kalınlıkları, renkleri ve desenlerine göre sedefli kutnu ve taraklı kutnu olarak çeşitleri bulunmaktadır (Alan, 2011: 31). Gaziantep'te kutnu ustaları ise; sultan kutnu, bağlamalılar, çiçekliler, düz çizgililer, düz mecdiye, hindiye kutnu, kemha kutnu, sedefli kutnu, taraklı kutnu, darıca kutnu vb. yaklaşık 60 çeşit kutnu dokuma çeşidi olduğunu belirtmektedirler (Bedel, 2017).

Düz kutnular: Saten dokuma tekniğiyle, 7 adet çerçeve ile dokunmuş kumaşlardır. Hindiye ve kemha kutnu çeşitleri bu kutnulara örnektir.

Çiçekli kutnular: İnce ve kalın kalem dokusuna saten, dişeme ve çiçek dokusuna rips bağlama tarzının uygulandığı 18 adet çerçeve ile dokunan dokumalardır. Çiçekli furuş, çiçekli kerasi, çiçekli kırmızı ful, mercan, çiçekli şahiye, çiçekli vişneli ful bu kutnulara örnektir.

Bağlama batık kutnular: İkat bağlama tekniği ile boyanan, saten dokuma tekniği ile 11 çerçeve kullanılarak dokunan kutnular olarak belirtilmektedir. Bağlamalı mehtap, vişneli ve morlu darıca, sarı tas, morlu darıca, sarılı ve siyahlı darıca, bağlamalı furuş, zencirli bağlama, sedefli bağlama bu kutnulara örnektir (İmer, 2001:18-19). 74

Tas Kutnu: 60 cm. eninde 6 m. boyunda toplar halinde dokunmaktadır. Çözgü ipliği (zemin) kırmızı ipekten 60 cm en, 6 m boy olarak dokunan bir dokumadır. Bazılarında boğum biçiminde beyaz desenler bulunur.

Zincirli Kutnu: Çözgüsü (zemin) kırmızı renk olan ve sarı eklemlerin ortasında siyah bir şerit içerisinde zincir gibi sarı noktalar bulunmaktadır.

Sedefli Kutnu: Çözgü (zemin) kırmızı renktir. İnce siyah çizgiler arasında, sarı zincirler yer alır. Aynı zamanda içerisinde siyah, beyaz eklemleri vardır. Siyah çizgilerin eklemi, grimsi bir renk aldığı için sedef gibi görülür.

Darıca Kutnu: Bu kutnu kumaşı kırmızı-siyah desenlidir. Kırmızılar düz, siyahlarda sarı eklemler vardır. Sarı çizgiler arasında siyah zincirler yer almakta ve sedefli kutnudaki gibi siyah beyaz eklemlerin arası, kırmızı ve kenarları sarılı, siyahlı zincirleri içeren ayrı bir desen grubu bulunmaktadır.

Kemha Kutnu: Kırmızı veya mor zemin üzerinde ince beyaz çizgili desenlidir.

Naure (Mecdiye) Kutnu: Çizgiler halinde; turuncu, kırmızı, yeşil, mor ve sarılar kullanılmaktadır. Çizgilerin üzerlerinde yuvarlak ve haç işaretini andıran motifler bulunur (Sezgin, 1994:415).

Demiryolu Kutnu: Kırmızı ve sarı renk balıksırtı desenli çizgilerden oluşur.

Haşhaşlı Kutnu: Bu türü de sarı, kırmızı çizgiler üzerine çiçek desenlidir.

Diğer Kutnular: Abbasiye, Zendeбалit, Kerasi, Bıçak, Tefarik, Kutni-i Yezd, Kutni-i Hakir, Şeyh İmranoglu kutnuları olarak belirtilmektedir (Sezgin, 1994:415)

Resim 1. Kutnu kumaş örnekleri
Kaynak: <http://www.mekkikutnu.com/>

Kumaşın üretilmesinde kullanılan ipek ipliği kumaşa parlaklık ve şıklık kazandırmaktadır. Kendine ait farklı kalınlıklarda çizgi desenleri ve özgün bir duruşu olan kutnu kumaş, Gaziantep'in kültürel değerlerini ve şehrin karakterini temsil ettiği düşünülmektedir. Tamamıyla el emeği olması kumaşı daha da değerli hale getirmektedir.

Kutnu kumaştaki en büyük problem, dokundukları tezgâhlara göre enlerini dar (50-70 cm) ve kullanım haslıklarını düşük olmasıdır. Buda kumaşın giysilik olarak kullanımında tasarımcıların sıkıntı yaşamasına sebep olmaktadır. Kutnuların eni 50 ile 63 santimetre arasında değişmektedir. Bir teknik ve sanat ürünü olan bu dokuma, kendine has renkleri, dokunuşu ve desenlerin çeşitliliği ile günümüzde geleneksel folklorik giyimin dışında ev tekstili ve günlük giyim eşyası üretimlerinde de kullanılmaktadır. Yaklaşık beş yıl önce Gaziantep Büyükşehir Belediyesi önderliğinde kutnu kumaşın bir dünya markası haline gelebilmesi ve bu önemli kültürel değer için çalışmalar başlatılmış ve bugün Gaziantep'te Kutnia markası adı altında kutnu kumaştan yapılmış ürünlerin yer aldığı bir mağazacılık anlayışının temeli oluşturulmuştur.

Günümüz de yoğun rekabet ortamında farklılaşan müşteri talepleri tasarımcıların özgün ve estetik değeri yüksek çalışmalar ortaya koyabilmeleri için tasarımlarında geleneksel doku ve dokumaları kullanmaları dikkati çekmektedir. Ayrıca tasarımcılar, özgün tasarımlar ortaya koymaya çalışırken ana malzeme dışında tasarımı süsleyecek farklı materyal ve dikiş tekniklerini de kullanmaları gerekmektedir. İnsanların giysilerine estetik katma arzusu, onları farklı tekniklerde dekoratif dikişler yaratmaya zorlamıştır (Akpınarlı, Bulat, 2016). Tasarımcıya, özgün ve estetik bir bakış açısı kazandıran manipülasyon çalışmaları da bunlar arasında yer alan bir süsleme tekniğidir. Manipülasyon, eldeki bir malzemenin istenen amaca uygun biçimde yeniden düzenlenerek ortaya konmasıdır. Manipülasyon çağdaş sanat ve tasarım kapsamında fotoğraf, video, resim, heykel, kavramsal sanat gibi sanatın pek çok disiplininin vazgeçilmez bir unsurudur (Atan vd., 2013). Özellikle dokuma yüzeylere üç boyutlu yapı ve estetik görüntüler kazandırması bakımından manipülasyon çalışmalarının geleneksel dokumalarla kullanılmasının tasarımcının özgünlüğünü ve farklı bakış açısı kazanmasına katkı sağlamaktadır. Araştırmanın, özellikle kültürel bir değer olan kutnu kumaşın farklı süsleme teknikleri kullanılarak, geleneksel giyim ve kullanım alanının dışında tasarımlarda kullanılabilceğini göstermesi açısından tasarımcılara ilham vereceği ve kültürel değerlerin kaybolmasının önlenmesine de katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Bu noktadan hareketle, araştırmada, giysinin önemli bir tamamlayıcısı olan çantalara estetik değer katmak ve yok olmaya yüz tutan kültürel değerlerin tasarımlarda yer almasına katkı sağlamak için Gaziantep'in yöresel kumaşı olan kutnu kumaşa manipülatif çalışmalar yapılarak, çanta tasarımları yapmak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, kutnu kumaşa farklı manipülasyon uygulamaları yapılarak,

tasarımları yapılan çantalara estetik bir bakış açısı kazandıracak şekilde yerleştirilmiş ve elde edilen çalışmalar bulgu olarak sunulmuştur.

2. YÖNTEM

Çalışma; su dalgası ve balık sırtı büzgü tekniklerinin kullanıldığı manipülasyon çalışmaları yapılmış 2 parçalık çanta koleksiyonundan oluşmaktadır. Çanta tasarımlarının öncelikle teknik çizimleri yapıldıktan sonra tasarımlar renklendirilmiştir. Daha sonra ise kutnu kumaş üzerine manipülasyon yapılmış parçalar tasarımlara uygun olarak yerleştirilmiştir. Çanta yapımında kullanılan materyaller ve kullanılan manipülasyon teknikleri belirlenirken tasarım öğeleri; çizgi, renk, doku, uyum, denge, bütünlük, ritim ve vurgu özellikleri dikkate alınmıştır.

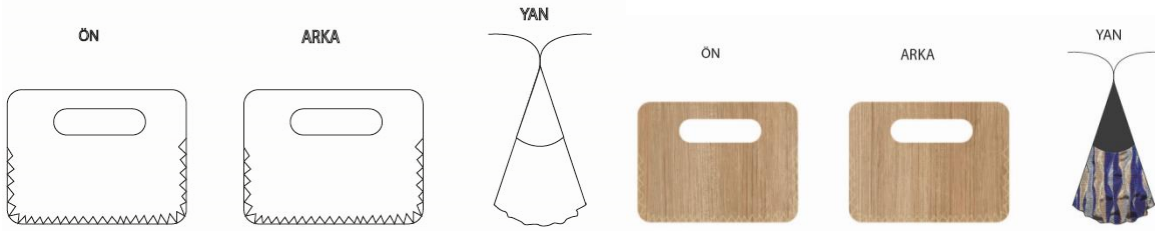
2.1. Kullanılan Materyaller

Kutnu kumaş, halat ipi, tesbih ipi, metal kup, süslemek için taş ve ahşap gövde

3. ÇANTA TASARIM UYGULAMALARI

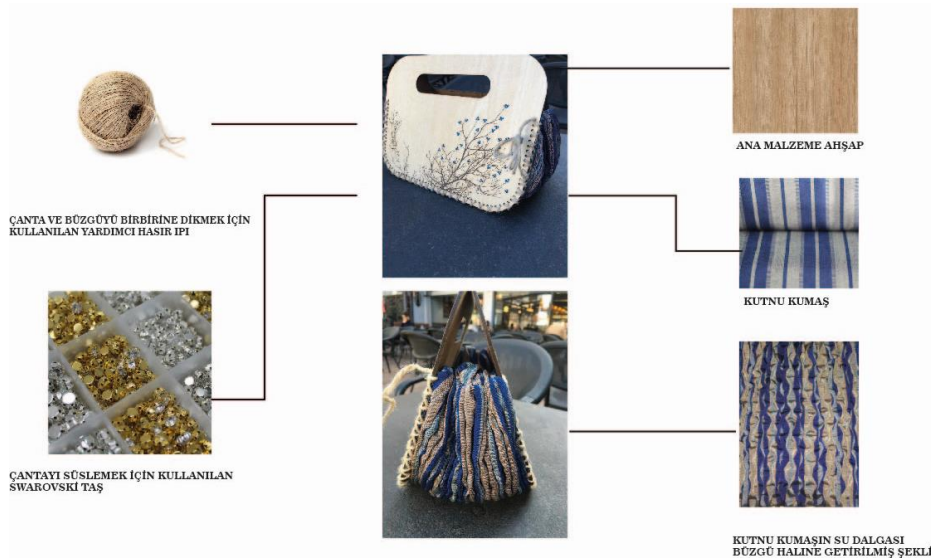
Tasarım 1

Birinci tasarımın öncelikle eskiz çizimi yapılmış, daha sonra ise photoshop programı kullanılarak teknik çizimleri gerçekleştirilmiştir. Birinci tasarım ön, arka ve yan yüz olarak 3 parçadan oluşmaktadır. Ön ve arka yüzler ahşap gövdeden oluşurken, yan yüz kutnu kumaştan oluşmaktadır (Resim 1).

Resim 1: Birinci tasarım teknik çizimi

Birinci tasarımda ahşap gövde parçalarının birbirine bağlamasında ve büzgü yapımında hasır ipi kullanılmıştır. Ayrıca ahşap gövde üzerindeki ağaç dallarının taşlar kullanılarak süslenmesi tamamlanmıştır. Yan yüzde ise mavi-gri çizgileri olan kutnu kumaşa su dalgası büzgü tekniği uygulanmıştır (Resim 2).

Resim 2: Birinci tasarım hikâye panosu

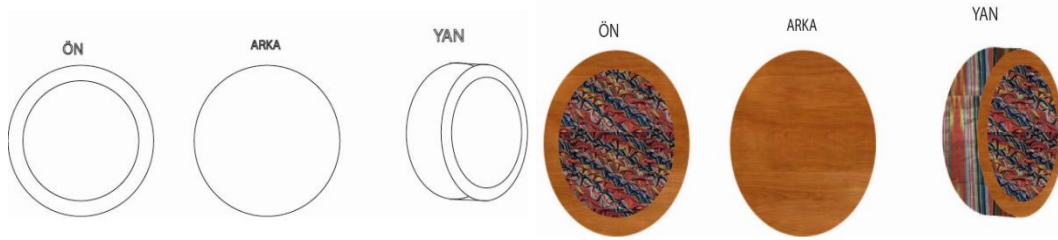
Ön, arka ve manipülasyon uygulaması yapılmış yan yüzü oluşturan kutnu kumaş hasır ipi ile birbirlerine bağlanarak, tasarlanan model üç boyutlu hale getirilmiştir (Resim 3).

Resim 3: Bitmiş ürün

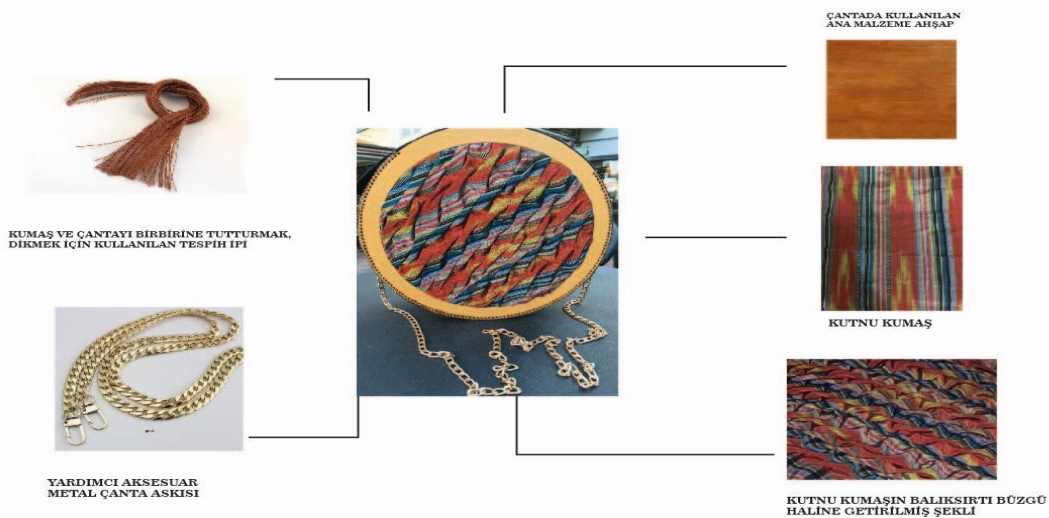
Tasarım 2

Ön, arka ve yan yüz olarak 3 parçadan oluşan tasarımın teknik çizimleri yapıldıktan sonra, renklendirilmiştir. Ön ve arka yüzler ahşap gövdeden oluşurken, yan yüz kutnu kumaştandır. Ön yüz ahşap ve kutnu kumaştandır, arka yüz ahşap plakadan, yan yüz ise yine kutnu kumaştandır meydana gelmektedir (Resim 4).

Resim 4: İkinci tasarım teknik çizimi

İkinci tasarımda ön, arka ve yan yüzün birbirine bağlamasında ve büzgü yapımında tespih ipi kullanılmıştır. Ayrıca çantanın taşınabilirliği için metal çanta askısı yanlara yerleştirilmiştir. Ön ve yan yüzde ise kırmızı zemin üzerine, ince siyah çizgiler arasında, sarı zincirlerin ve beyaz eklemelerin yer aldığı sedefli kutnu kumaş kullanılmıştır (Resim 5).

Resim 5: İkinci tasarım hikâye panosu

Ön yüzde kullanılan kutnu kamaşa balıksırtı büzgü tekniği uygulaması yapılırken, yan yüzdeki kumaş düz olarak yerleştirilmiş ve parçaların birbirine tespih ipi ile bağlanması ile model üç boyutlu hale getirilmiştir (Resim 6).

Resim 6: Bitmiş ürün

4. SONUÇ

Endüstriyel alandaki gelişmeler ve kısa sürede az zahmetli ürün üretme istekliliğindeki artış kültürel değerlerin yok olma sürecini hızlandırmıştır. Özellikle yakın geçmişten başlayarak, günümüze kadar uzanan ve yakın gelecekteki süreçte de daha çok hissedilecek olan kültürel değerlerde yaşanan toplumsal yozlaşma ve popüler kültür olgusu, kültürel değerlerin sürdürülebilirliğini olumsuz etkilemiştir. Yapılan bu çalışmanın da hem moda trendleri karşısında unutulmaya yüz tutan kültürel değerlerin yaşatılmasına hem de geleneksel çizgiler ile modern tasarımların birleşimi konularında çalışmalar yapan araştırmacılara ve tasarımcılara katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda bu çalışmada, Gaziantep'in geleneksel kumaşı kutnuya manipülatif dokunuşların yapıldığı çanta tasarımları ve uygulamaları yapılmıştır. Çünkü kültürümüzün önemli birer parçaları olan geleneksel dokumaların unutulmaması için bu dokumaların moda trendleri doğrultusunda yeniden yorumlanması, farklı kullanım alanlarında, farklı tarzlarla bütünleştirilerek yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarılması oldukça önemli ve gereklidir. Bu alanda çalışma yapmayı düşünen araştırmacılar, farklı manipülasyon teknikleri ve farklı kullanım alanları ile yeni tasarımlar üzerinde uygulamalar yapabilirler.

KAYNAKÇA

Akpınarlı, Feriha & Bulat, Fatma (2016). "Tekstil Yüzeylerinin Manipülasyonu ve Dijital Transfer Baskı Denemeleri", Motif Akademi Halkbilimi Dergisi,9(17): 167-186.

Alan, E. (2011). "Gaziantep Yöresi El Dokumalarından Kutnu Üzerine Bir İnceleme", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi. Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.

Anonim (2012). İpekyolu'nun Ustaları, Kutnuculuk, Gaziantep Ticaret Odası, El Sanatları Kitapçığı, no: 4, Gaziantep.

Atan, A., Uçan, B. & Renççi, T. (2013). "Çağdaş Sanat ve Tasarımda Manipülasyon Etkileri". Uluslararası Sanat, Tasarım ve Manipülasyon Sempozyumu, Sakarya Üniversitesi GSF, 21-23 Kasım 2013, Sakarya.

Bedel, Aslı. (2017). "Saray Kumaşı Kutnu", Metropol Gazetesi.

İmer, Zaide (2001). Gaziantep Yöresinde Üretilen Kutnu, Alaca ve Meydaniye Kumaşların Bazı Teknolojik Özellikleri, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara.

Mekki Tekstil, <http://www.mekkitutnu.com/> Erişim tarihi: 09.15.2019.

Önlü, Nesrin (1994). “Geleneksel Dokumalarımızda Çizgi Desenli Kumaşlar ve Günümüzdeki Durumu. Kamu ve Özel Kuruluşlarla Ortaöğretimde”, Üniversitelerde El Sanatlarına Yaklaşım ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri, 18-22 Kasım, İzmir.

Sezgin, Şerife (1994). Günümüzde Gaziantep’te Dokunan Kutnu Kumaşları ve Günümüzde Gaziantep’te Dokunan Kutnular. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.